УДК 655.53

Назаренко О. А.; Табакова І. С.,
здобувач 2-го курсу каф МСТ, ХНУРЕ; доц., к.т.н., проф., каф МСТ ХНУРЕ

ІНКЛЮЗИВНИЙ ДИЗАЙН ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ДОСТУПНОСТІ СУЧАСНИХ ВИДАНЬ

This work examines inclusive design as an approach to enhancing accessibility in modern publications. Printed and digital formats are considered, including tactile and typographic solutions, Braille, pictogram-based texts, and adaptive reading environments. Findings indicate that print embeds accessibility during production, while digital media offers user-controlled adaptability. Combining these means makes inclusivity a fundamental principle of modern publishing design.

Keywords: inclusive design, publishing accessibility, printed and digital editions, adaptive technologies, Braille

Попри те, що книга залишається основним засобом поширення інформації, її традиційний формат не завжди є універсально доступним. Відмінності у зоровому, слуховому, сенсорному та когнітивному сприйнятті можуть створювати бар’єри під час взаємодії з видавничою продукцією [1]. Інтеграція інклюзивного дизайну на етапі розробки створює передумови для безперешкодного сприйняття контенту різними категоріями аудиторії.

Дослідження спрямоване на визначення засобів інклюзивного дизайну, що підвищують доступність сучасних видань. На прикладі вітчизняного та зарубіжного досвіду проаналізовано й порівняно способи їхньої адаптації як для друкованого, так і для електронного форматів.

Поняття інклюзивного, універсального та доступного дизайну в наукових джерелах не мають єдиного трактування. Як зазначають H. Persson та співавтори,

ці концепції сформувалися в різних дисциплінарних традиціях, проте об’єднані спільною метою зробити продукти зручними для якомога ширшого кола людей [2].

Для видавничої галузі це питання має особливе значення, оскільки способи забезпечення доступності залежать від носія інформації. У друкованій продукції до них належать типографічні й тактильні засоби, поєднання кількох каналів сприйняття, візуальна підтримка розуміння тексту та вибір матеріалів. Електронне середовище додатково дає змогу адаптувати текст, озвучувати його, налаштовувати параметри відображення та використовувати допоміжні технології.

Доступність друкованих видань значною мірою забезпечується тактильними засобами подання інформації. Зокрема, Ресурсний центр «Безбар’єрна Україна» розробляє книги та навчальні посібники, виконані шрифтом Брайля, а також видання з рельєфною графікою [3]. У цьому випадку інформація подається у формі, що дає змогу сприймати її без опори на зоровий канал.

Прикладом комплексного підходу є адаптація книжки «Анна Ярославна. Київська князівна – королева Франції» Івана Малковича, яке реалізує Львівський обласний осередок ВГО «Українська спілка людей з інвалідністю – УСІ» [4]. У книзі поєднано збільшений друкований текст, шрифт Брайля, рельєфні ілюстрації та аудіоверсію із доступом за QR-кодом у тактильній рамці.

Інший напрям пов'язаний не з фізичною доступністю тексту, а з полегшенням розуміння його змісту. Показовою є серія «Пікто» створена в межах проєкту «ДивоГра» для дітей з особливими освітніми потребами, де текст доповнено піктограмами міжнародної системи PCS (Picture Communication Symbols), що розкривають значення слів через візуальні образи [5].

У цифровому середовищі інклюзивність реалізується через адаптивність способу подання інформації, що дає змогу налаштовувати окремі параметри відповідно до потреб користувача. Прикладом є електронна бібліотека «Bookshare», де передбачено синтезоване мовлення, підсвічування тексту, зміну його розміру й кольорових параметрів та налаштування швидкості читання [6].

Наведені приклади засвідчують, що вибір інструментів інклюзивного дизайну безпосередньо залежить від природи носія. Друковані видання зосереджуються на

інтеграції матеріальних, тактильних та візуальних рішень у самому об'єкті книги, тоді як електронний простір масштабує доступність завдяки інтерактивності та сумісності з допоміжним програмним забезпеченням.

Отже, інклюзивний дизайн відкриває широкі можливості для створення видавничої продукції, адаптованої до потреб людей із різними особливостями сприйняття. Для видавців це означає закладання принципу безбар'єрності ще на етапі розроблення концепції за допомогою вибору формату, типографічних, тактильних і візуальних рішень для друку та інструментів персоналізації в цифрових продуктах. Подальший розвиток напряму передбачає пошук нових комбінацій каналів сприйняття та вдосконалення способів адаптації контенту, завдяки чому інклюзивність стане невід'ємною складовою якості сучасних видань.

Список використаної літератури:

1. Botelho F. H. F. Accessibility to digital technology: Virtual barriers, real opportunities. Assistive Technology. 2021. Vol. 33, suppl. 1. P. 27–34. DOI: https://doi.org/10.1080/10400435.2021.1945705.

2. Universal design, inclusive design, accessible design, design for all: different concepts – one goal? On the concept of accessibility – historical, methodological and philosophical aspects / H. Persson et al. Universal Access in the Information Society. 2015. Vol. 14, no. 4. P. 505–526. DOI: https://doi.org/10.1007/s10209-014-0358-z.

3. Ресурсний центр «Безбар'єрна Україна» : вебсайт. URL: https://rcbu.org.ua/ (дата звернення: 11.09.2026).

4. У Львові створили дві нові книги, які незрячі діти можуть читати й бачити на дотик / Львівська міська рада : офіц. сайт. 07.08.2026. URL: https://city-adm.lviv.ua/news/society/social-sphere/u-lvovi-stvoryly-dvi-novi-knyhy-iaki-nezriachi-dity-mozhut-chytaty-i-bachyty-na-dotyk/ (дата звернення: 11.09.2026).

5. ДивоГра : вебсайт. URL: http://www.dyvogra.com/uk/ (дата звернення: 13.09.2026).

6. Bookshare : website. URL: https://www.bookshare.org/ (date of access: 18.09.2026).